

Adopties uit Polen

tussen 1970 en 2005

Project Historie & Roots

Ieder kind heeft recht op een thuis

In samenwerking met de Universiteit Leiden

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Inleiding	4
Introductie	5
Deel 1 Polen in 1970 tot 2005	6
1 Omstandigheden in het land	6
1.1 Economische en politieke crisis	6
1.2 Krijgswet 1981-1983	7
1.3 Rondetafelgesprekken	7
1.4 Lid worden van de Europese Unie	7
2 Gezinsleven en cultuur	7
2.1 Religie	7
2.2 Rol van mannen en vrouwen	8
2.3 Anti-abortuswet	8
2.4 Foetaal Alcohol Syndroom	9
Deel 2 Polen en adoptie	10
3 Begin van adopties uit Polen	10
4 Betrokken organisaties	10
4.1 Nederland	10
4.2 Polen	10
4.3 Adoptie via een advocaat	10
5 Kindertehuizen	10
6 Wet- en regelgeving	11
6.1 Internationale wet- en regelgeving	12
6.2 Poolse wet- en regelgeving	12
6.3 Nederlandse wet- en regelgeving	12
7 Adoptieprocedures	12
7.1 Nederlandse adoptieprocedure	13
7.2 Voorstel	13
7.3 Reis naar Polen	13
7.4 Documenten	14
7.5 Reis naar Nederland	14
Deel 3 Huidige situatie en adoptiestop	15
8 Huidige situatie	15
8.1 Roots	15
8.2 Organisaties voor geadopteerden	15
Referenties	16

Voorwoord

Wereldkinderen bemiddelt voor interlandelijke adopties sinds 1971. In de loop der tijd is er veel veranderd en met de kennis van nu weten we dat bepaalde handelswijzen en procedures in het verleden niet toereikend waren, vergeleken met de huidige standaard en regelgeving. Dit leidt tot vragen van geadopteerden, media en anderen die betrokken waren bij interlandelijke adopties in de beginjaren van Wereldkinderen.

Er is grote belangstelling voor de manier waarop adopties in het verleden gedaan werden, maar de kennis over de context van en procedures voor adopties in het verleden is beperkt en verspreid. Veel van deze kennis gaat in de loop der jaren verloren als deze niet wordt gedocumenteerd. Wereldkinderen is daarom in 2017 begonnen met het project *Historie en Roots*, om de beschikbare informatie te verzamelen.

Doel en methode

Doel is het onderzoeken van de geschiedenis en de context van interlandelijke adoptie in de periode 1970-2000. In een rapport per land waaruit meer dan 200 kinderen zijn geadopteerd naar Nederland wordt de sociale, economische en culturele context ten tijde van de adopties beschreven. Ook wordt

ingegaan op specifieke adoptieprocedures en -wetgeving in deze landen. De informatie is verzameld met behulp van archief- en literatuuronderzoek en door middel van interviews met oud-bestuurders, contactpersonen in het buitenland, (oud-)medewerkers van adoptieorganisaties en overige betrokkenen.

We realiseren ons goed dat hiermee niet alle vragen worden beantwoord. Er is bijvoorbeeld niet altijd meer een contactpersoon in het buitenland te traceren. En de informatie is van algemene aard, de rapporten gaan niet in op individuele situaties. Wel hopen we met deze publicatie de beschikbare kennis over context en procedures vast te leggen voor de toekomst.

We danken alle geïnterviewden en anderen die hebben meegewerkt voor het royaal delen van hun kennis. In het bijzonder willen we Froukje Zwaga bedanken voor het opzetten van het project en de studenten van de Universiteit Leiden voor de uitvoering ervan.

Jeroen Jansen, directeur Wereldkinderen

Inleiding

Korte samenvatting geschiedenis adoptie in Nederland

In 1956 werd de eerste Nederlandse adoptiewet van kracht, bedoeld voor binnenlandse adoptie. Vanaf de jaren 60 werden er ook interlandelijk kinderen geadopteerd, vooral binnen Europa. De ouders waren in eerste instantie pleegouders en konden hun kind via de vreemdelingenwetgeving aanmelden bij de plaatselijke politie. Na een jaar kon bij de rechtbank het verzoek worden ingediend om de adoptie naar Nederlands recht uit te spreken. In 1974 kwam er een aangepaste adoptiewet die gold voor alle zendende landen, ook landen buiten Europa.

Adoptie van kinderen buiten Europa kwam op gang na een oproep van de schrijver Jan de Hartog in 1967. Na de Korea-oorlog verkeerden kinderen van Amerikaanse vaders en Koreaanse moeders in een onmenselijke positie. De Hartog riep op tot adoptie van deze kinderen. Duizenden mensen gaven aan deze oproep gehoor en het aantal adoptiekinderen nam sterk toe. Er kwamen vooral veel kinderen uit Zuid-Korea, Indonesië, India, Colombia en Bangladesh. In 1980 bereikte het aantal buitenlandse adoptiekinderen met bijna 1600 kinderen een hoogtepunt.

In 1989 werd de Wet Opnemings Buitenlandse Kinderen voor Adoptie (WOBKA) van kracht. Met deze wet werd onder andere een vergunningstelsel ingevoerd. Alleen adoptieorganisaties die door het Ministerie van Justitie waren erkend, mochten nog bemiddelen bij adopties.

In 1993 werd het Haags Adoptie Verdrag door 66 landen ondertekend. Het verdrag werd in Nederland geratificeerd in 1995. Een belangrijk uitgangspunt in dit verdrag is dat kinderen het beste in een gezin kunnen opgroeien, bij voorkeur in het eigen land en met de eigen cultuur. Alleen als kinderen niet bij hun biologische ouders kunnen opgroeien en er in het land van herkomst ook geen adoptie- of pleeggezin kan worden gevonden, komt een kind in aanmerking voor interlandelijke adoptie. Dit wordt ook wel het subsidiariteitsbeginsel genoemd. Tot op de dag van vandaag wordt de praktijk van adoptie bepaald door het Haags Adoptieverdrag.

Om een kind te mogen adopteren, was vanaf het begin van de interlandelijke adopties een beginseltoestemming van de Raad voor de Kinderbescherming nodig. Alleen met een beginseltoestemming was, en is, het mogelijk om een kind op een legale wijze te adopteren. De voorbereiding van adoptieouders was lange tijd beperkt. Pas met de WOBKA van 1989 werd de

voorbereiding via de Stichting Adoptievoorzieningen verplicht gesteld.

Als adoptieouders een beginseltoestemming hadden, konden ze een adoptie regelen met behulp van een bemiddelingsorganisatie. Er zijn in de loop der jaren tientallen kleine en grotere bemiddelingsorganisaties geweest. Een grote bemiddelingsorganisatie was het Bureau Interlandelijke Adoptie (BIA), dat in 1975 ontstond als een gevolg van een fusie van Stichting Interlandelijke Adoptie (SIA), de interlandelijke tak van de Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen (NVP) en de adoptietak van Wereldkinderen. Een andere grote bemiddelingsorganisatie was de Vereniging Buitenlandse Adoptie Noord-Nederland (BANND), die voornamelijk voor Sri Lanka en Indonesië bemiddelde. In 1995 werd de vereniging opgeheven en ging deze op in Wereldkinderen. In 1980 werd de stichting Kind en Toekomst opgericht, een grote adoptieorganisatie die nog steeds bestaat. Van 1979 tot 2009 bestond stichting Foundation Life Adoption Service and Happiness (FLASH), die vooral bemiddelde bij adopties vanuit Sri Lanka. In 1989 werd stichting Meiling opgericht, die vooral voor adopties vanuit China bemiddelde.

Naast deze bemiddelingsorganisaties zijn er nog vele kleinere organisaties actief geweest. Adoptieouders konden ook via privé-contacten een kind adopteren, dit werd zelfdoenerschap genoemd. Zelfdoeners reisden zelf naar de landen af, legden en onderhielden contacten zelfstandig en doorliepen procedures met lokale hulp. Vanuit bemiddelingsorganisaties was er veel kritiek op zelfdoeners.

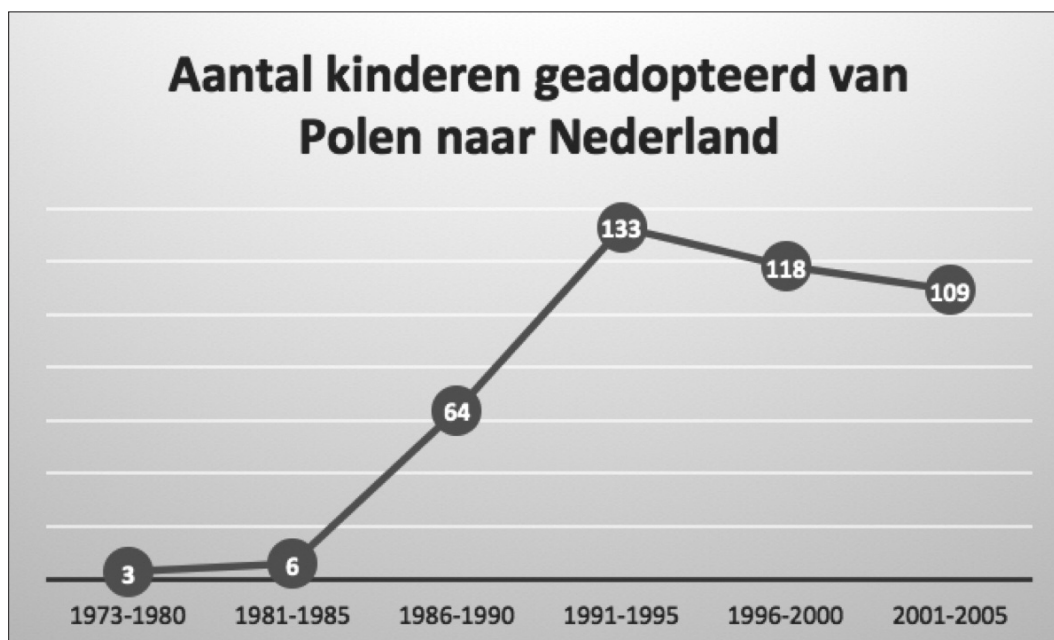
Voor een uitgebreid overzicht van de geschiedenis van adoptie in Nederland verwijzen wij naar het boek van René Hoksbergen uit 2012: 'Kinderen die niet konden blijven: Zestig jaar adoptie in beeld'.

Introductie

Polen is een land in Midden-Europa met een inwoneraantal van ongeveer 38 miljoen.¹ De geschiedenis van Polen is rijk en uitgebreid, vanwege de wanorde binnen de Poolse regering en de eeuwenlange instabiliteit van de omliggende landen. Vanwege de geografische ligging van Polen tussen het westen en oosten van Europa, moest het vechten voor zijn onafhankelijkheid en zijn de grenzen van Polen meerdere keren aangevallen en verschoven. Dit is de hoofdoorzaak van de vele revoluties en opstanden binnen dit land. Tussen 1948 en 1989, na de Tweede Wereldoorlog, viel Polen onder het bewind van de communistische partij van de Sovjet-Unie. In 1989 werd deze communistische regering afgezet en veranderde Polen in een democratie. Polen is sinds mei 2004 lid van de Europese Unie.² Binnen de Europese Unie vormen Poolse kinderen het grootste aantal interlandelijk geadopteerden. Interlandelijke adoptie vanuit Polen vindt plaats sinds 1973. In totaal zijn er tussen 1971 en 2015 602 Poolse kinderen geadopteerd door Nederlandse gezinnen. Wereldkinderen werkt sinds 1986 samen met Polen en heeft bemiddeld voor 75 adopties. De bemiddeling

van Wereldkinderen stopte in 1998 vanwege de complexe achtergronden van Poolse geadopteerden en werd overgenomen door Stichting Kind en Toekomst.

Hoewel de achtergronden van de geadopteerden veel verschillen, zijn er twee factoren die veel voorkomen bij kinderen die geadopteerd werden vanuit Polen naar Nederland. Ten eerste betreft het de negatieve effecten van alcoholgebruik in de biologische families en de daarbij horende opvoedomgeving voordat het kind werd aangeboden voor adoptie. Kinderen die voor de geboorte werden blootgesteld aan alcoholgebruik hebben een verhoogde kans op het Foetaal Alcohol Syndroom en op blootstelling aan traumatische gebeurtenissen na de geboorte.³ Ten tweede kwam het grootste deel van de Poolse geadopteerde kinderen (85%) uit tehuizen, omdat ze uit huis waren geplaatst. Binnen deze instellingen was er een vergrote kans op verwaarlozing, wat ook een risicofactor was voor deze kinderen.⁴

1 Worldometers.info. (2019)

2 Davies (2005)

3 Skrypczyk (2003)

4 Knuiman et al., (2015)

Deel 1 Polen in 1970 tot 2005

1 Omstandigheden in het land

Voor de gemiddelde arbeider die tussen 1970 en 1990 in het communistische Polen leefde, bestond een groot deel van de dag uit het zoeken naar en wachten op voedsel. Het was gebruikelijk om, met name, werkende moeders met kinderen urenlang in de rij te zien staan voor het kopen van vlees, groenten, toiletartikelen en medicijnen. Kinderen werden vaak verwaarloosd in deze tijd, terwijl ouders lange dagen werkten en boodschappen deden voor de basisbenodigdheden. Gezinnen woonden in hoge appartementengebouwen en moesten hun kleine woning soms ook nog delen met andere families. De meer welvarende Polen hadden televisies en radio's waarmee ze naar programma's van de communistische partij keken en luisterden. Kinderen die naar school gingen, kregen lessen die ingebed waren in de marxistische ideologie.⁵

1.1 Economische en politieke crisis

In de jaren zestig werden de Poolse voedselprijzen onnatuurlijk laag gehouden om de stedelijke bevolking tevreden te houden. Dit veroorzaakte een verminderde activiteit in de agrarische sector, wat tot gevolg had dat er duurder voedsel geïmporteerd moest worden, wat uiteindelijk leidde tot een economische crisis in het land. Vanwege de onhoudbare situatie en om te voorkomen dat de economie zou instorten, verhoogde de regering onder leiding van Władysław Gomułka, in december 1970 de prijzen van voedsel en kleding.⁶ Daarnaast bevroor de regering alle lonen voor één jaar vanaf 1 januari 1971.⁷

De verhoogde prijzen en de nieuwe loonstructuur vielen niet in goede aarde bij de arbeidersklasse en dit leidde tot een golf van stakingen en protestmarsen. Op 14 december 1970 kwamen de werknemers van de Lenin-werf in Gdansk in opstand en trokken zij met zijn allen gewapend naar de Poolse arbeidersvereniging, de PZPR. De werknemers stuitten op militairen en politie die op de menigte schoten, met honderden gewonden tot gevolg. De protestbeweging verspreidde zich naar andere steden, zoals Gdynia, Elblag, Warschau en Szczecin. Deze steden kregen te maken met vergelijkbaar geweld: gebouwen van de vakbond werden in brand gestoken en politiebureaus werden aangevallen. De gevechten tussen arbeiders en overheden bleven aanhouden in de steden, ook al was de

situatie hopeloos, aangezien de krijgsmacht toestemming kreeg om de demonstranten neer te schieten als ze naar hun werk probeerden te gaan.⁸

De regering erkende de ernst van de situatie en schakelde ongeveer 30.000 zwaarbewapende militairen in die een krijgswet oplegden en stakers dwongen om terug te keren naar hun werk. Er is onduidelijkheid over het aantal mensen dat gewond raakte en gedood werd tijdens de opstand, met name omdat later naar buiten is gekomen dat artsen gedwongen werden overlijdensakten van slachtoffers te ondertekenen waarin stond dat ze stierven aan natuurlijke oorzaken.³ Verschillende rapporten suggereren dat er ongeveer 46 mensen zijn vermoord en dat er meer dan 1.000 gewonden zijn gevallen.^{8,9} Als gevolg van, ongeorganiseerde reactie op de rellen, werden Gomułka en andere prominente leiders gedwongen om af te treden. Edward Gierk werd benoemd tot nieuwe secretaris-generaal van de PZPR en beloofde tijdens een persoonlijke ontmoeting met de werknemers uit Gdansk dat hij, vanuit zijn eigen werknemersverleden, Polen zou regeren met het belang van het volk voor ogen.⁸

Gierek kwam aan de macht op 20 december 1970 met de belofte dat Polen zou veranderen: de lonen zouden stijgen, de stijgingen van de consumentenprijzen zouden worden ingetrokken en er zou vrijheid van meningsuiting komen.¹⁰ Er werd een nieuw economisch plan opgesteld dat bestond uit het lenen van geld van westerse landen zoals Duitsland en de Verenigde Staten dat gebruikt zou worden voor de aankoop van apparatuur die de productie van geëxporteerde goederen zou stimuleren. Tussen 1971 en 1975 stegen de lonen met 40 procent, waardoor veel Polen voor het eerst een auto konden kopen en op vakantie konden gaan naar buurlanden.² De levensstandaard en de verwachtingen van de Poolse regering waren heel hoog op basis van de economische status en de beloften van Gierek. Echter, mede door een wereldwijde oliecrisis volgend op de Jom Kipoeroorlog, verkeerde de westerse wereld in een recessie. Deze recessie had grote gevolgen voor de Poolse import- en exportmarkten. In 1976 verhoogde de Poolse regering nogmaals de prijzen voor consumenten. In reactie hierop ontstonden weer landelijke protesten, en uit angst voor een vergelijkbare situatie als in 1970, gaf Gierek zich

3 Skrypczyk (2003)

5 Giustino (2019)

6 Suri (2009)

7 Fifth Estate Magazine (1976)

8 1970-1971: Uprising in Poland (2008)

9 Krzymienicki (2007)

10 Chrypinski (1973)

onmiddellijk over en herriep de verhoging van de prijzen.¹¹ In de tweede helft van de jaren zeventig verslechterde de economische situatie in Polen, waardoor de levensstandaard drastisch daalde. Bovendien beïnvloedden natuurlijke factoren zoals sneeuw, vorst en overstromingen de voedselproductie, het vervoer en de bouw, met nog grotere gevolgen voor de economie.¹² Als gevolg van de economische crisis waren de gezinnen armer en daardoor niet in staat om voor veel kinderen te zorgen, waardoor sommige kinderen voor adoptie werden opgegeven.

1.2 Krijgswet (Staat van beleg) 1981-1983

In december van 1981 riep het Poolse leger de noodtoestand uit en legde een krijgswet op. Dit zorgde ervoor dat Polen werd afgesloten van de rest van de wereld. De leiders waren ervan overtuigd dat deze stap noodzakelijk was om te voorkomen dat het land in een burgeroorlog belandde, geleid door de vakbonden. De grenzen met Oost-Duitsland, de Sovjet-Unie en Tsjecho-Slowakije werden gesloten en het luchtruim van Polen werd afgesloten. Het leger werd de straat op gestuurd om de opgelegde avondklok en andere maatregelen van onderdrukking te handhaven.¹³ De maatregelen van de communistische regering hebben ongeveer honderd mensen het leven gekost.¹⁴ Solidariteit werd opgeschort, stakingen werden verboden, de bewegingsvrijheid werd beperkt en de meeste kranten stopten met publiceren. In de eerste week van de staat van beleg werden meer dan 5.000 mensen gevangengenomen en in kampen geplaatst. De meerderheid was prominent activist bij de vakbond.¹⁵ Aangezien veel vakbondsleden zonder aanklacht werden opgesloten, werden veel van hun kinderen naar weeshuizen gebracht.¹⁶

De staat van beleg duurde niet lang. Vanaf maart 1982 namen de beperkingen af en werden de opgepakte activisten vrijgelaten. In december van 1982 werd de krijgswet opgeschort en deze werd op juli 1983 officieel afgeschaft.

1.3 Rondetafelgesprekken

De Poolse rondetafelgesprekken vonden plaats in Warschau van 6 februari tot 5 april 1989. De gesprekken werden opgezet om de groeiende spanning tussen de regerende communisten en de solidaire oppositiebeweging te verminderen. Beide partijen probeerden hun verschillen te overbruggen en een

gemeenschappelijke weg uit de economische neergang en de sociale instabiliteit te vinden. Na twee maanden onderhandelen kwamen de minister van Binnenlandse Zaken, generaal Czesław Kiszczak en de vakbondsleider Lech Wałęsa, overeen dat de Solidariteitspartij, die enkele jaren daarvoor verboden was, opnieuw zou worden opgericht. De rondetafelgesprekken waren van grote invloed op de toekomstige Poolse politieke situatie en waren het begin van de instorting van het communisme in het land. De transformatie van Polen, ingegeven door de rondetafelgesprekken, vormde het begin van het einde van het ondemocratische regime dat onder de heerschappij van de Sovjet-Unie aan Centraal- en Oost-Europa was opgelegd.¹⁷

1.4 Lid worden van de Europese Unie

Sinds de toetreding tot de EU in 2004 heeft de Poolse economie een enorme vooruitgang geboekt. Het land ontving miljarden aan ontwikkelingsgelden die werden geïnvesteerd in infrastructuur en diverse kinderopvangorganisaties, zoals kleuterscholen, peuterspeelzalen en sportfaciliteiten.¹⁸ De levensstandaard en de lonen zijn gestegen en de armoede is afgenomen sinds de toetreding.¹⁹

2 Gezinsleven en cultuur

2.1 Religie

Met meer dan 90% van de inwoners dat "rooms-katholiek" antwoordde op de vraag naar hun religie, werd en wordt Polen nog steeds beschouwd als een van de meest religieus homogene landen ter wereld.²⁰ In de jaren 70 en 80 werden bijna alle Poolse kinderen (90%) gedoopt in de rooms-katholieke kerk.²¹ Bovendien was er in de jaren tachtig sprake van een toename van 74% naar 96% van de beleden geloofsovertuiging onder jongeren.²⁰ In de jaren tachtig werden de kerkdiensten zo goed bezocht, dat het normaal was dat mensen buiten de kerk naar de priester luisterden via een luidspreker. Met name op het platteland en onder laagopgeleiden in de steden bepaalde religie een groot deel van het dagelijks leven en speelde dit een grote rol in het sociale, politieke en culturele leven van Polen.

Onder de communistische heerschappij probeerde de regering de kerk in diskrediet te brengen en haar gezag te ondermijnen. Dit bracht echter een tegenovergestelde reactie teweeg; de

11 AngloPol Corporation (1994)

12 Nuti (1981)

13 News.bbc.co.uk (2019)

14 Telewizja (2018)

15 Mazierska (2009)

16 Jocher (2015)

17 Korbonski (1999)

18 Adekoya (2019)

19 Murthi (2019)

20 Porter (2019)

kerk nam toe in populariteit.²² Verschillende historici verwijzen naar bepaalde eigenschappen van het Poolse katholicisme om de veerkracht van het land tegen het overheersende communisme te verklaren.²³ Tijdens de stakingen in de jaren 80, omarmden hooggeplaatste parochieleden de mensenrechtenbeweging en verlegden zij de grenzen van gehoorzaamheid door anticomunistische diensten te verzorgen en een toevluchtsoord te zijn voor solidariteitsactivisten. Veel van deze activiteiten begonnen in 1978, nadat Johannes Paulus II (kardinaal Karol Wojtyła) geschiedenis schreef door de eerste niet-Italiaanse Paus te worden in meer dan 400 jaar. Vanuit politiek perspectief zeggen velen dat Paus Johannes Paulus II een sleutelrol heeft gespeeld in de ineenstorting van het communisme in 1989.²¹

Toen het conflict tussen de communisten en de Solidariteitspartij een hoogtepunt bereikte tijdens de rondetafelgesprekken van 1989, werd de kerk gevraagd om te bemiddelen bij deze gesprekken. De deelnemende bisschoppen namen een neutrale positie in en zorgden ervoor dat beide partijen een eerlijk compromis probeerden te bereiken.²⁰ Alhoewel de kerk niet de meest neutrale positie leek te hebben, gezien de sympathie voor de Solidariteitspartij, was het belangrijkste doel het beëindigen van al het geweld, iets waaraan de kerk zeer toegewijd was. In dit opzicht speelde de katholieke kerk een centrale rol in het waarborgen van compromissen en het brengen van gerechtigheid voor het Poolse volk.

2.2 Rol van mannen en vrouwen

Voordat het communisme instortte in Polen werden vrouwen en mannen relatief gelijk behandeld. Polen nam, net als de omringende communistische landen, een progressieve houding aan ten opzichte van genderverschillen en verkondigde gelijkheid tussen mannen en vrouwen in alle aspecten van de samenleving. De vooruitgang in de gemeenschap stond open voor beide geslachten, er was gelijke toegang tot onderwijs, kinderopvang en ouderenzorg en de houding ten opzichte van vrouwen was over het algemeen positief.²⁴ In de naoorlogse jaren was het regime gebaseerd op het principe dat de werkgelegenheid voor vrouwen als hefboom voor hun emancipatie zou dienen. Het meeste werk dat destijds beschikbaar was, bestond uit handenarbeid, daarom was het net zo gebruikelijk om bijvoorbeeld een vrouwelijke metselaar als een mannelijke metselaar te zien. De Poolse regering probeerde werkende vrouwen bij te staan, voornamelijk met kinderopvang. Later

bleek echter dat het hoge percentage vrouwelijke arbeidskrachten evenzeer werd veroorzaakt door financiële voordelen en de arbeidsmarkt, als door het gelijkheidsbeginsel.²²

De macht van de katholieke kerk werd versterkt in het post-communistische tijdperk en men denkt dat deze verandering van invloed was op de depreciatie van de positie van de vrouw in de samenleving. Er kwam propaganda in een poging om vrouwen aan te moedigen naar huis terug te keren en de nadruk werd gelegd op het stichten van een gezin. In deze periode werd het moederschap gezien als een heroïsche daad, een daad die een vrouw op individueel niveau zou vervullen en de bevolking op maatschappelijk niveau zou uitbreiden. De katholieke kerk hechtte belang aan de traditionele rol van vrouwen in de Poolse samenleving en zorgde dat het onderwijs aan meisjes gebaseerd was op de representatie van de Heilige Maagd.²⁵ Het idee dat vrouwen almachtige wezens waren die hun individuele behoeften en doelen opzij zouden zetten om zich op te offeren voor het gezin, de gemeenschap en de natie, was diep geworteld in de Poolse geschiedenis.²⁶ De voorstelling van "Matka Polka" (Moeder Polen) staat symbool voor de traditionele benadering van vrouwen en de rol die zij spelen in de samenleving.²⁷ De Matka Polka beeldt vrouwen uit als heiligen en schrijft hen hoge morele normen en belangrijke moederrollen toe die zij moeten vervullen.

2.3 Anti-abortuswet

Als gevolg van de familiale rollen die ze moesten vervullen, werd het voor vrouwen steeds moeilijker om hun ambities buiten het gezin waar te maken en pogingen om los te komen van hun moederrollen werden gezien als verraad tegen de natie en de kerk.²⁵ Een belangrijk voorbeeld van de religieuze trend betreffende vrouwenrechten, was het aannemen van de anti-abortuswet, die abortus op sociale gronden illegaal maakte. Veel democraten ondersteunden het legaliseren van de anti-abortuswet en dit werd actief gesteund vanuit de katholieke kerk, met de persoonlijke aansporing van paus Johannes Paulus II.²⁵

Ondanks de inwerkingtreding van de wet, werd abortus op sociale gronden nog niet volledig gestopt. Vrouwen die zich in een sociaal-economisch lastige positie bevonden, die het gevoel hadden dat ze zich niet nog een kind konden veroorloven, konden niet langer legaal abortus plegen. Velen waren studenten of jonge moeders die niet wilden dat hun ouders

21 Countrystudies.us. (2019)

22 Heinen & Portet (2009)

23 Hruby (1983)

24 Williams (2019)

25 Nowicka (2007)

26 Duch (2000)

27 Tieszen (2007)

erachter zouden komen dat ze zwanger waren, uit angst voor afstoting.²⁸ Als gevolg hiervan zochten veel vrouwen naar mogelijkheden voor illegale abortussen, die vaak duur en gevaarlijk waren en die plaatsvonden in onhygiënische ondergrondse faciliteiten.²⁵ Een alternatief was het uitdragen van de zwangerschap, maar meteen na de geboorte de baby af te staan voor adoptie. De conservatieve houding ten opzichte van abortussen in die tijd stelde het lichaam van een vrouw voor als behorend tot de maatschappij. De vrouw werd gezien als een broedmachine, in plaats van een autonoom individu. Tijdens een debat in 1993 over de abortuswet zei een vrouwelijk parlementslid dat een vrouw (die verkracht is) "grootmoedig zou moeten zijn: zij zou de foetus moeten voldragen en na de bevalling zou zij de baby mogen afstaan voor adoptie".²⁹ Dit advies toont aan hoe ernstig en onderdrukkend de situatie voor vrouwen was. De Abortuswet heeft tot op de dag van vandaag effect op Polen en was een belangrijke factor in het in gang zetten van de adoptieprocedure voor meerdere gezinnen.

2.4 Foetaal Alcohol Syndroom

Het alcoholgebruik in Polen is in de jaren tachtig van de vorige eeuw snel gestegen, naar bijna drie keer zoveel vergeleken met de jaren vijftig.³⁰ Dit was deels te wijten aan het feit dat de socialistische regering alcohol gebruikte om de economische moeilijkheden van de jaren 70 te verzachten.³⁰ De regering censuurde in deze tijd alle nieuwsberichten omtrent alcoholisme en statistieken over alcoholconsumptie.²⁹ Het probleem van alcoholgebruik tijdens de zwangerschap bleef gedurende de jaren negentig en het begin van de jaren 2000 aanhouden: ongeveer 30% van de vrouwen gaf toe dat ze tijdens hun hele zwangerschap alcohol dronken.³¹

Aangezien alcoholmisbruik in veel Poolse gezinnen voorkwam en sommige moeders regelmatig dronken tijdens de zwangerschap, hadden baby's een verhoogd risico op het ontwikkelen van het Foetaal Alcohol Syndroom (FAS) en de mogelijke schadelijke effecten daarvan op de ontwikkeling. Bovendien hadden kinderen door het alcoholisme van hun ouders een verhoogd risico op blootstelling aan traumatische gebeurtenissen, zoals een hardhandige opvoeding, getuige zijn van emotioneel of fysiek geweld en seksueel misbruik.³ Het ervaren van dit soort gebeurtenissen zorgde er vaak voor dat ouders uit de ouderlijke macht werden gezet. De kinderen werden opgevan-

gen door pleegouders of werden in een kindertehuis geplaatst en vanuit hier werden adoptieprocedures gestart.

De meest voorkomende kenmerken van FAS zijn prenatale en postnatale verstoorde groeiachterstand (zowel in lengte als gewicht), een reeks gezichtsafwijkingen (klein hoofd, zachte lijn tussen bovenlip en neus, dunne bovenlip, kleine hangende ogen) en een stoornis aan het centrale zenuwstelsel.³² Mensen met FAS kunnen ook psychologische en gedragsmatige problemen ontwikkelen, zoals problemen met het geheugen, met taal, aandacht en het intellectueel functioneren, maar ook problemen met adaptief gedrag.³³ Aangezien de mate van hersenbeschadiging vaak onduidelijk is, is het moeilijk om te weten hoe het kind zich zal ontwikkelen. Echter, gezien de beperkingen die gepaard gaan met FAS, werden veel kinderen ter adoptie aangeboden omdat de ouders ervan overtuigd waren dat ze een kind met deze symptomen niet konden opvoeden.

FAS was eerder bekend in Polen dan in Nederland. Van de Poolse geadopteerde kinderen naar Nederland wordt gezegd dat 85% leed aan het Foetaal Alcohol Syndroom.³⁴ Het was daarom noodzakelijk dat adoptieouders van de aandoening op de hoogte waren, voordat ze een Pools kind in hun familie opnamen. Op deze manier konden ze inzicht krijgen in het verloop van de ontwikkeling van het kind en de school op de hoogte brengen van de mogelijke leerachterstand. Het was de taak van de rechter en maatschappelijk werkers om te bepalen of ouders genoeg wisten van het syndroom en de bijkomstige problemen. Ook in de medische wereld was er nog niet veel bekend over FAS, mede doordat FAS een gecompliceerde aandoening is die zich in verschillende vormen uit. De Nederlandse artsen wisten hierdoor niet altijd wat de beste behandeling was voor kinderen met het syndroom. Ouders werden hierdoor uitgedaagd om zelf zoveel mogelijk over FAS te weten te komen. De oprichting van de Stichting FAS zorgde voor meer erkenning van de aandoening en ze ondersteunde adoptieouders tijdens de procedure om ze te informeren over de gevolgen van FAS.

3 Skrypczyk (2003)

28 Interview met Grazyna Nowodworska-De Laat

29 Moskalewicz (1993)

30 Bielinska-Kwapisz & Mielecka-Kubien (2011)

31 Wierzejska et al. (2011)

32 Astley & Clarren (2000)

33 Riley & McGee (2005)

34 Interview met Bertie Treur

Deel 2 Polen en adoptie

3 Begin van adopties uit Polen

Adopties van Polen naar Nederland begonnen al in 1973, maar pas aan het begin van de jaren negentig, na het uiteenvallen van het communisme, was er een toename van het aantal adopties. Het contact met Polen ging via de maatschappelijk werker Grazyna Nowodworska-De Laat. Zij is afkomstig uit Polen en trouwde met een Nederlandse man.²⁸ Zij hebben zelf, naast hun twee biologische kinderen, ook drie kinderen uit Polen geadopteerd. In de jaren tachtig was de situatie verschrikkelijk in Polen. Er waren veel kinderen in kindertehuizen, maar weinig mensen die wilden adopteren. Studievrienden van Grazyna vroegen haar of ze adoptieouders kon vinden voor drie kinderen die door niemand geadopteerd konden worden. Ze heeft zelf rondgevraagd, maar werd door het Ministerie van Justitie op haar vingers getikt omdat ze niet op eigen houtje mensen mocht vragen. Grazyna heeft toen aan Wereldkinderen gevraagd of zij wilden bemiddelen. Grazyna heeft daarna enkele jaren voor Wereldkinderen bemiddeld bij de adopties uit Polen.

4 Betrokken organisaties

4.1 Nederland

Twee organisaties hebben vanuit Nederland bemiddeld in Polen: Wereldkinderen en stichting Kind en Toekomst. Wereldkinderen bemiddelde van 1986 tot 1998, waarna stichting Kind en Toekomst de bemiddeling overnam. Grazyna Nowodworska-De Laat is vanaf 1992 lange tijd betrokken geweest bij de adopties uit Polen. Daarnaast heeft ook Nettie Wanders eerst bij Wereldkinderen en daarna vijf jaar bij stichting Kind en Toekomst gewerkt met het contact Polen.

4.2 Polen

Er waren drie adoptieorganisaties in Polen die toestemming hadden van de regering om te bemiddelen voor interlandelijke adoptie naar Nederland. De eerste, Towarzystwo Przyjaciół Dzieci (TPD) (Vereniging van Vrienden van Kinderen), was een stichting die sinds meer dan honderd jaar betrokken was bij Poolse kinderen. De tweede, Katolickie Adopcji Organizacji (Katholieke Adoptie Organisatie), was een organisatie die erop gericht was kinderen te plaatsen bij katholieke ouders. De derde, Wojewódzki Orodli Adopcynjny Publiczny (Openbaar

adoptiecentrum in Warschau), was een stichting van de regering die een databank van alle geadopteerden bewaarde. Hun rol was om adoptiekinderen gelijk te verdelen over de drie betrokken organisaties en om kinderen voor te stellen voor interlandelijke adoptie. Elk van de organisaties had zijn eigen contacten in het buitenland, hoewel een kind ook kon worden overgedragen aan een van de andere organisaties als zij zelf geen adoptieouders voor het kind konden vinden. Zo konden alsnog geschikte adoptieouders voor een kind worden gevonden. De meerderheid van de adopties die door Wereldkinderen bemiddeld werden, werden in Polen bemiddeld door TPD.³⁴

4.3 Adoptie via een advocaat

Na de val van het communisme was de Poolse adoptiedatabank minder georganiseerd. Een grote tekortkoming was dat het legaal was voor advocaten om voor binnenlandse en interlandelijke adoptie te bemiddelen. Advocaten zochten vaak in het ziekenhuis naar potentiële adoptiekinderen en haalden het kind, met de toestemming van de ouders, weg bij zijn biologische familie, zonder dat zij een bedenperiode hadden. Deze procedure kon niet worden doorlopen door Nederlandse ouders, omdat de beginseltoestemming van de Centrale Autoriteit verplicht was en het adoptieproces alleen kon worden doorlopen via één van de Poolse adoptieorganisaties.²⁸

5 Kindertehuizen

Na de Tweede Wereldoorlog werd de zorg voor weeskinderen vooral uitbesteed aan grote, door de staat gerunde, kindertehuizen. Deze kindertehuizen waren geïsoleerd van de plaatselijke gemeenschap en meestal verbonden aan een kerk of ziekenhuis. In sommige kindertehuizen werden tot wel 200 kinderen tegelijk opgevangen.⁴ Het zogenaamde familie-interventiemodel richtte zich op het uit huis plaatsen van kinderen die een negatieve thuissituatie hadden en hen in tehuizen plaatsen.³⁵ Het ondersteunen van gezinnen in nood of het aanbieden van pleegzorg in familieverband had hierbij aanzienlijk minder de voorkeur. In die tijd had Polen, net als veel omliggende communistische landen, een sociaal systeem dat gefinancierd werd door de staat. Tijdens de economische crisis in het begin van de jaren zeventig werd er dus minder geld verstrekt aan de instellingen en de kinderen leden eronder. De

4 Knuiman et al. (2015)

28 Interview met Grazyna Nowodworska-De Laat

34 Interview met Bertie Treur

35 Ciczowska-Giedziun & Zmyłowska (2018)

kindertehuizen werden bekritiseerd vanwege hun omvang, hun gebrek aan bekwame verzorgers, hun gebrek aan samenwerking met de gezinnen van de kinderen en hun onvermogen om te zorgen voor kinderen met ontwikkelings-, fysieke en sociale achterstanden.³⁵ Veel van deze kinderen in de tehuizen kwamen in aanmerking voor adoptie, er waren echter niet genoeg adoptieouders die wilde adopteren vanuit Polen. Sinds de economische crisis aan het begin van de jaren 70, stelde de Poolse regering zich veel liberaler op en werden de ideeën over de zorg voor kinderen in tehuizen geleidelijk gewijzigd. Er werd erkend dat kinderen beter konden opgroeien in een familiale omgeving. Meerdere vormen van pleegzorg en familiegerichte opvanghuizen werden hierdoor gezocht en/of opgericht.⁴ In 1979 werd de pleegzorg in een wet geregeld en in de jaren daarna werd de zorg voor kinderen in tehuizen zowel kwalitatief als kwantitatief verbeterd.⁴ Toen in 1989 het communistische regime omver was geworpen, ontstonden er weer nieuwe ideeën over wat goed was en veranderde de zorg voor kinderen in tehuizen nogmaals. Er werd vanaf dat moment meer gefocust op de individuele verschillen tussen kinderen en er kwam meer aandacht voor emoties en behoeftes van het kind. Ook werd het vanaf dat moment gebruikelijker om kinderen met een ontwikkelingsachterstand therapie te geven.³⁶ Er kwam meer aandacht voor de biologische familie, die vanaf dat moment ook echt inspraak kreeg in wat er met het kind gebeurde. Dit zorgde voor een vermindering van definitieve scheidingen tussen ouder en kind. Als het kind in een tehuis of pleeggezin werd geplaatst kwam het hierdoor ook niet meteen in aanmerking voor adoptie. De rechter had vaak sympathie voor de situatie van de biologische ouders en gaf hen de mogelijkheid om een ontwenningprogramma te volgen als er sprake was van een alcoholverslaving. Ouders kregen zo een kans om zichzelf te verbeteren, terwijl hun kind in het kindertehuis werd opgevangen. De rechter deed dan na enige tijd opnieuw een uitspraak over definitieve uithuisplaatsing.²⁸

Dom Dziecka (Kindertehuizen) waren huizen waar kinderen in kleine groepen leefden met een volwassene die zowel als onderwijzer als verzorger fungeerde. De medewerkers van kindertehuizen in Polen hadden vaak een hoge opleiding in psychologie of educatie. In eerste instantie waren er huizen specifiek voor bepaalde leeftijden, maar dit veranderde naar een gezinsvorm met verschillende leeftijden bij elkaar. Deze over-

gang was vooral moeilijk voor de medewerkers van de kindertehuizen. Medewerkers die waren opgeleid om voor jonge kinderen te zorgen moesten nu ook ineens voor oudere kinderen en pubers zorgen. Daarnaast werden de jongere kinderen vaker slachtoffer van de oudere kinderen. Dit zorgde ervoor dat de oudere kinderen vaker van tehuis moesten wisselen. Ook konden bepaalde gedragspatronen van thuis voortgezet worden in het kindertehuis, als bijvoorbeeld een oudere broer een jonger zusje misbruikte. Situaties zoals mishandeling kwamen niet vaak voor, maar het was wel mogelijk.²⁸

De *Dom Dziecka's* integreerden een belangrijk gezinselement, waarbij kinderen de ruimte kregen om autonomie uit te oefenen, terwijl zij zich ontwikkelden in een sociale omgeving met andere kinderen in de groep.³⁷ Elke Poolse staat had één *Dom Dziecka*, waar kinderen uit die staat naartoe gingen nadat de zoektocht naar een pleeggezin was mislukt. In de tehuizen werd er goed gezorgd voor alle medische behoeftes van de kinderen. Als het kind ziek was, of als de verzorgers vermoedden dat het kind een ontwikkelingsachterstand had, gingen zij met het kind naar de dokter. De medische gegevens van elke kind werden goed bijgehouden en deze waren beschikbaar voor de verzorgers en de toekomstige adoptieouders.²⁸ Om wettelijk los te komen van hun ouders hadden alle kinderen een wettelijke voogd nodig. Dit was meestal iemand van het kindertehuis of het pleeggezin. De voogd moest toestemming geven als het kind bijvoorbeeld naar de dokter moest. In 2004 bepaalde de Poolse wet op het Sociaal Beleid dat kinderen, die niet door hun ouders opgevoed konden worden, alleen in kindertehuizen geplaatst mochten worden als ze niet bij hun eigen familie of een pleeggezin terecht konden.³⁸

6 Wet- en regelgeving

6.1 Internationale wet- en regelgeving

Polen heeft het Haags Kinderontvoeringsverdrag (Hague Convention on the Civil Aspects of Child Abduction) uit 1980 ondertekend. Dit verdrag heeft in de eerste plaats tot doel kinderen (jonger dan 16 jaar) internationaal te beschermen tegen de schadelijke effecten van het ten onrechte weggehaald worden uit of vastgehouden worden in een land en om een gedragslijn op te stellen om ervoor te zorgen dat kinderen onmiddellijk worden teruggebracht naar het land waar ze vandaan komen.³⁹

4 Knuijan et al. (2015)

25 Nowicka (2007)

28 Interview met Grazyna Nowodworska-De Laat

36 Sierankiewicz (2007)

37 Nowak-Fabrykowski (2004)

38 Youth Policies in Polen (2017)

39 Hague Conference on Private International Law (1980)

Daarnaast heeft Polen in 1993 het Haags Adoptieverdrag (Hague Convention of Children and Co-operation in Respect of Intercountry Adoption) ondertekend. Het Haags Adoptieverdrag heeft betrekking op interlandelijke adoptie, het vervalsen van de afkomst van adoptiekinderen en kinderhandel, met als doel geadopteerden en hun families te beschermen tegen corruptie, misbruik en uitbuiting. Het Haags Adoptieverdrag wordt beschouwd als een cruciaal element van interlandelijke adoptie, aangezien het een formeel kader biedt dat internationaal en tussen regeringen wordt erkend.⁴⁰ Een van de beginselen van het verdrag is dat Poolse kinderen alleen interlandelijk kunnen worden geadopteerd wanneer pogingen om een Poolse familie te vinden, zijn mislukt.

6.2 Poolse wet- en regelgeving

Volgens de Poolse wetgeving van de jaren zeventig tot de 21e eeuw, was adoptie over het algemeen alleen mogelijk voor getrouwde paren van verschillend geslacht, die minimaal drie jaar getrouwd waren. In sommige gevallen werd adoptie door alleenstaande vrouwen toegestaan, maar er werd voorkeur gegeven aan getrouwde paren. Aspirant-adoptieouders moesten ouder dan 25 jaar zijn en tussen het adoptiekind en de adoptieouders mocht een leeftijdsverschil zitten van maximaal veertig jaar. Vanwege de belangrijke plaats die religie inneemt in Polen werd aan ouders met een Poolse of katholieke achtergrond voorkeur gegeven. Verder mochten adoptieouders geen criminele voorgeschiedenis hebben, moesten ze in goede lichamelijke en geestelijke conditie zijn en moesten ze aantonen dat ze een veilige gezinsomgeving konden bieden. Ten slotte moesten aspirant adoptieouders de voorbereidingscursus hebben gevolgd, waarin uitleg werd gegeven over het erkennen en respecteren van de cultuur en de herkomst van het kind tijdens de opvoeding.⁴¹

De meerderheid van de Poolse kinderen werd binnenlands geadopteerd. Dit betrof rond de 3000 binnenlandse adopties per jaar.²⁸ Voor de kinderen die niet in een Pools gezin konden worden geplaatst, werd bemiddeld voor interlandelijke adoptie. Tussen de jaren zeventig en het begin van de 21e eeuw werden meer dan 400 Poolse kinderen door Nederlandse families geadopteerd. Kinderen die in aanmerking kwamen voor adoptie waren over het algemeen tussen de tien maanden en zes jaar oud. Zowel jongens als meisjes waren beschikbaar voor adoptie en ouders mochten een voorkeur aangeven voor een jongen of een meisje. Groepjes van broertjes en zusjes (siblings) kwamen vaak voor en werden niet gescheiden. Daarnaast konden kinderen die niet aan elkaar verwant waren, niet gelijktijdig worden geadopteerd.

De meeste adoptiekinderen woonden tijdelijk in kindertehuizen, maar het kwam ook voor dat ze verbleven in pleeggezinnen. De gemiddelde wachtperiode voor aspirant-adoptieouders voor één kind was tussen de 18 en 24 maanden en 6 tot 12 maanden voor siblings. De Poolse wet van die tijd schreef voor dat een pasgeboren kind niet kon worden geadopteerd in de eerste 42 dagen na de geboorte. Deze bedenktijd was er om ervoor te zorgen dat de moeder, als ze van gedachte veranderde na haar kind vrijwillig te hebben afgestaan, haar kind terug kreeg zonder verdere vragen.²⁸

Gezinnen die een Pools kind wilden adopteren, moesten openstaan voor een kind met een special need, omdat het vaak voorkwam bij Poolse kinderen dat ze een ontwikkelingsachterstand hadden of aangeboren afwijkingen. De meerderheid van de kinderen kwam uit kansarme gezinnen met alcoholproblemen of antisociaal gedrag. Veel huishoudens waren zo slecht op orde dat ouders in één keer het gezag over al hun kinderen kwijtraakten. Bovendien leden veel ouders aan een leerstoornis of geestelijke gezondheidsproblemen en waren ze niet in staat om veilig voor hun kinderen te zorgen.³⁴

6.3 Nederlandse wet- en regelgeving

In 1956 werd de eerste Nederlandse adoptiewet van kracht. Deze adoptiewet was gericht op binnenlandse adoptie. Voor interlandelijke adoptiekinderen bestond nog geen procedure. Toen in de jaren zeventig de interlandelijke adoptie sterk opkwam, was er behoefte aan nieuwe wetgeving. In 1974 kwam er een aangepaste adoptiewet die gold voor alle zendingen. In 1989 trad de Wet Opnemings Buitenlandse Kinderen ter Adoptie (WOBKA) in werking. Met deze wet werd onder andere een vergunningstelsel ingevoerd. Alleen adoptieorganisaties die door het Ministerie van Justitie waren erkend, mochten nog bemiddelen bij adopties. Nederland ratificeerde net als Polen het Haags Adoptieverdrag. Dit gebeurde in 1995.

7 Adoptieprocedures

In Polen was er een databank met kinderen die in aanmerking kwamen voor interlandelijke adoptie. Meestal kwamen kinderen niet direct van hun ouders of het ziekenhuis, vanwege de bedenktijd van 42 dagen, maar verbleven ze in kindertehuizen voor de adoptie. Eerst werd gezocht naar een gezin in de regio waar het kind vandaan kwam. Als er geen ouders gevonden konden worden, werd de informatie van het kind doorgegeven aan de databank van de regering in Warschau, waarna de informatie werd doorgestuurd aan alle 17 regio's in Polen, zodat er ergens anders in Polen ouders voor het kind gevonden konden

28 Interview met Grazyna Nowodworska-De Laat

34 Interview met Bertie Treur

40 Moyersoan & Bernacci (2006)

41 Adoptionnetwork.com (2019)

worden. Dit proces duurde vaak tot drie maanden. Als er in de Poolse regio's geen adoptieouders gevonden werden, werd de informatie teruggestuurd naar Warschau en werd interlandelijke adoptie een mogelijkheid.²⁸

7.1 Nederlandse adoptieprocedure

Om te kunnen adopteren hadden ouders een beginseltoestemming nodig. Voordat in 1956 de eerste adoptiewetgeving van kracht werd, was de beginseltoestemming al nodig voor pleegouders. In de nieuwe adoptiewetgeving werd dit overgenomen. Om een adoptieprocedure in Polen te kunnen starten, moesten ouders het gezinsrapport hebben van de Raad voor de Kinderbescherming met daarin ook foto's van henzelf en hun familie. Daarnaast moesten ze ook een geboorte- en huwelijksakte, een Verklaring Omtrent Gedrag (VOG), bewijs van burgerschap, een medische verklaring en bewijs van financiële draagkracht kunnen overleggen.³⁴ Op verzoek van de rechtbank konden andere documenten vereist zijn. Alle documenten werden in het Pools vertaald door een beëdigde vertaler.⁴²

7.2 Voorstel

Voordat een kind beschikbaar kwam voor interlandelijke adoptie, werden persoonlijke gegevens verborgen voor aspirant-adoptieouders. Bovendien was het contact tussen de Nederlandse adoptieouders en Poolse adoptiekinderen gedurende de looptijd van het voorstel niet toegestaan. Als een kind beschikbaar kwam voor interlandelijke adoptie, vroeg de Poolse adoptieorganisatie die verantwoordelijk was voor het kind aan de Nederlandse bemiddelingsorganisatie of ze adoptieouders hadden die aan de criteria voldeden. Als dat zo was, werd een vertaling gemaakt van de documenten van het kind, inclusief het rapport over de biologische familie, een medische verklaring, een psychologische en neurologische rapportage en werd het voorstel gestuurd naar de aanstaande ouders, zodat ze een beter begrip kregen van de achtergrond van het kind.²⁸ Als de ouders het voorstel accepteerden, werd het voorstel gestuurd naar de huidige voogd van het kind en het Ministerie van Justitie. Ouders moesten dan wachten tot het ministerie het voorstel accepteerde, wat gemiddeld vier dagen duurde.

7.3 Reis naar Polen

Bij adopties uit Polen was het verplicht dat beide ouders twee keer naar Polen zouden reizen. De eerste reis, die gewoonlijk vier dagen duurde, werd gebruikt om voor het Poolse adoptiecomité te verschijnen en om het kind voor het eerst te ontmoeten. Daarnaast ontmoetten ze de directeur van het kindertehuis en een maatschappelijk werker. Gedurende deze tijd hadden de ouders de gelegenheid om rechtstreeks met pedagogisch medewerkers en artsen te spreken over de effecten van FAS en andere ontwikkelingskwesties die veel Poolse geadopteerden troffen.³⁴ De adoptieouders zagen het kind elke dag en aan het eind van de vier dagen werd gevraagd of ze de adoptieprocedure wilden voortzetten. Het gebeurde zelden dat ouders nee zeiden, maar het kon voorkomen.³⁴ Als ouders ja zeiden, werd er een rechtszaak aangevraagd. Voorafgaand aan de tweede reis bepaalde de rechter of er een pre-adoptietijd van een aantal weken moest worden gevolgd voor de rechtszaak zou plaatsvinden. Veel aspirant-adoptieouders kozen ervoor om een aantal weken voor de laatste rechtszaak naar Polen te reizen en zij hadden de kans om al voor het kind te zorgen terwijl ze verbleven in een appartement.³⁴ Een maatschappelijk werker vergezelde de ouders bij beide reizen, kwam regelmatig langs voor begeleiding en schreef een rapport over de interactie en voortgang, dat gebruikt werd als bewijs in de rechtszaak. Een van de maatschappelijk werkers die betrokken was bij een aanzienlijk aantal Poolse adopties was Grazyna Nowodworska-De Laat. In de jaren dat ze voor Wereldkinderen bemiddelde, heeft ze geholpen met ongeveer 350 adopties.⁴³ Grazyna Nowodworska-De Laat heeft ook gewerkt voor Kind en Toekomst, een andere bemiddelingsorganisatie die de bemiddeling voor adopties uit Polen van Wereldkinderen overnam. Zij stond de ouders bij tijdens de Poolse adopties, gaf voorlichting over de symptomen van FAS, regelde de follow-up rapportages en reisde naar Polen om de adoptiekinderen te ontmoeten. Voordat de laatste rechtszaak plaatsvond, mochten ouders aangeven of ze wilden doorgaan met de adoptieprocedure. Bertie Treur van stichting Kind en Toekomst heeft nog nooit meegemaakt dat ouders op dat tijdstip nog nee zeiden.³⁴ De totale tijd van pre-adoptie tot het afronden van de documenten nam ongeveer acht weken in beslag.

28 Interview met Grazyna Nowodworska-De Laat

34 Interview met Bertie Treur

42 Dossiers Wereldkinderen

43 Lehmann (2017)

7.4 Documenten

Bij de geboorte krijgt elk Pools kind een geboorteakte. Als ouders een kind wilden adopteren, moesten ze naar de burgerlijke stand (Urząd Stanu Cywilnego, USC) met de benodigde documenten en de uitspraak van de rechtbank. Ouders kregen dan een nieuw paspoort, visum en een nieuwe geboorteakte voor het kind, waarop de namen van de adoptieouders stonden. In sommige gevallen mochten de ouders de voor naam van het kind wijzigen, maar andere rechters waren hierop tegen.²⁸ Als de adoptie plaatsvond nadat de biologische moeder het kind had afgestaan, werd haar naam niet op de nieuwe geboorteakte van het kind genoemd om zo de moeder te beschermen. Deze moeders waren vaak studentes of jonge meisjes, die bijvoorbeeld niet wilden dat hun ouders zouden weten dat ze zwanger waren.

7.5 Reis naar Nederland

Als ouders de goedkeuring hadden van de rechter, naast de nieuwe geboorteakte, het visum en het paspoort voor het kind, konden ze samen als gezin terugreizen naar Nederland. Adoptiekinderen reisden meestal met een Nederlands paspoort naar Nederland, gemaakt door de Nederlandse ambassade in Warschau. Na de terugkeer naar Nederland, vereisten de Poolse adoptieorganisaties follow-up rapporten van de adoptieouders, met daarin beschreven hoe het kind zich aanpaste aan zijn nieuwe leven. Deze rapporten moesten elke drie jaar gestuurd worden, tot het kind 18 jaar oud was.⁴²

28 Interview met Grazyna Nowodworska-De Laat

42 Dossiers Wereldkinderen

Deel 3 Huidige situatie en adoptiestop

8 Huidige situatie

Wereldkinderen stopte in 1998 met het bemiddelen bij adopties uit Polen. Stichting Kind en Toekomst nam daarna de bemiddeling over en werkt tot op dit moment in Polen. In 2017 besliste de Poolse regering dat alle Poolse kinderen in hun eigen land geplaatst moesten worden, tenzij het om een broertje of zusje ging van wie een ouder kind al in Nederland was geplaatst. Aspirant-adoptieouders kunnen nu alleen uit Polen adopteren als ze de Poolse nationaliteit hebben, actief een religie belijden en een kerkelijk huwelijk hebben gesloten. Het leeftijdsverschil tussen de oudste ouder en het jongste kind mag maximaal 40 jaar zijn, hoewel uitzonderingen kunnen worden gemaakt.⁴⁴ Alleen kinderen met ernstige special needs komen nog in aanmerking voor interlandelijke adoptie als er in Polen geen geschikt gezin kan worden gevonden, maar die komen niet naar Nederland, vanwege het uitgangspunt dat geadopteerde kinderen tot zelfstandige volwassenen moeten kunnen opgroeien.²⁸

8.1 Roots

Vanaf de leeftijd van 18 jaar is het voor geadopteerden toegestaan om naar Polen te reizen om hun biologische familie te ontmoeten. Dit is alleen het geval voor geadopteerden die zijn geadopteerd nadat hun ouders het gezag verloren, omdat de identiteit van moeders die hun kind vrijwillig opgaven voor adoptie verborgen blijft. Maatschappelijk werkster Grazyna Nowodworska-De Laat hielp biologische ouders bij het voorbereiden op de eerste ontmoeting met hun kind na de adoptie en benadrukte het belang van deze ontmoetingen voor de geadopteerden, om zich meer verbonden te voelen met hun roots. Omdat er van beide kanten veel emoties waren bij deze ontmoetingen, was het belangrijk voor Grazyna om hierbij te bemiddelen en voor de ontmoeting zowel de biologische ouders als de geadopteerden te ontmoeten. Eerst verzamelde ze informatie over de biologische moeder van het kindertehuis of het ziekenhuis die voor het kind gezorgd had en probeerde ze de moeder te vinden. Daarna bezocht ze de Poolse moeder, van wie velen verbaasd waren dat hun kind hen wilde zien. De moeder werd daarna voorbereid op het bezoek. Het was mogelijk dat de vader ook aanwezig was, maar dat was zeldzaam. De ontmoetingen waren meestal heel positief. De geadopteerden, begeleid door Grazyna, hadden de kans om vragen te stellen aan hun biologische moeder en waren vaak blij met de informatie die ze kregen. Ze bezochten ook het ziekenhuis

waar ze waren geboren, de kindertehuizen en de adoptieorganisaties. Als de ouders niet meer in leven waren, wat ook wel voorkwam vanwege de alcoholproblemen in de gezinnen, bezocht Grazyna met de geadopteerden het kerkhof. Het belangrijkste doel van deze bezoeken was om de geadopteerden zoveel mogelijk informatie te geven over hun afkomst en om hen te laten begrijpen hoe het hele adoptieproces was verlopen. Grazyna stimuleerde de geadopteerden om contact te houden met hun biologische familie door kaartjes te sturen op feestdagen en verjaardagen, of door brieven te sturen om zo de waardering voor de moeder te laten zien. Haar ervaring is dat veel geadopteerden hier echter geen behoefte aan hebben, na het bezoek en de verkregen antwoorden op hun vragen. Elke twee jaar organiseert Grazyna een reünie op haar boerderij in Polen. Op deze manier kunnen geadopteerden en hun biologische ouders elkaar onder toezicht en in een veilige en gastvrije omgeving ontmoeten. Ze heeft goede contacten met de biologische families en de kinderen. De adoptieouders komen dan met hun Poolse kinderen een week naar Polen. In 2019 wordt de zevende reünie gehouden en Grazyna verwacht ongeveer vijftig mensen. Grazyna benadrukt de schoonheid van Polen en wil dat geadopteerden, van wie velen nu volwassen zijn, zonder angst met hun eigen kinderen naar Polen kunnen komen en dat ze trots kunnen zijn dat ze uit Polen afkomstig zijn.²⁸

8.2 Organisaties voor geadopteerden

Vandaag de dag zijn er verschillende organisaties voor interlandelijke geadopteerden. Stichting Interlandelijk Geadopteerden (SIG) is ontstaan uit een aantal organisaties en behartigt de belangen van geadopteerden. Daarnaast organiseren ze activiteiten met het doel geadopteerden op een laagdrempelige manier met elkaar te verbinden. De stichting helpt ook met roots-onderzoek en het voorbereiden van een reis naar het land van herkomst.⁴⁵

United Adoptees International (UAI) is een organisatie die de belangen behartigt van interlandelijk geadopteerden. De organisatie is in 2006 opgericht om tegemoet te komen aan de groeiende vraag naar meer aandacht voor volwassenen van wie de adoptie mogelijk het resultaat is van een vraaggestuurde markt. Aangezien er sinds de jaren vijftig beschuldigingen zijn geweest van structureel misbruik in het adoptiesysteem, werkt de UAI aan een onderzoek naar de beschuldigingen en voor gerechtigheid van geadopteerden.⁴⁶

²⁸ Interview met Grazyna Nowodworska-De Laat

⁴⁴ Kindentoeekomst.nl. (2019)

⁴⁵ Geadopteerd.info (2019)

⁴⁶ Stichting Adoptievoorzieningen (2019)

Referenties

- 1970-71: Uprising in Poland. (2008, Oktober 31).
Geraadpleegd op 5 februari 2019, van <https://libcom.org/history/1970-71-uprising-poland>
- Adekoya, R. (2019). *How the EU transformed Poland* | Remi Adekoya. The Guardian. Geraadpleegd op 22 maart 2019, van <https://www.theguardian.com/commentisfree/2014/may/01/eu-poland-10-years-economic>
- Adoptionnetwork.com. (2019). *Adoption Agencies in Poland* | Adoption Network. Geraadpleegd op 1 maart 2019, van <https://adoptionnetwork.com/poland-country-information>
- AngloPol Corporation. (1994). Polish History Part 13. Geraadpleegd op 5 februari 2019, van <https://web.archive.org/web/20110727171044/http://www.poloniatoday.com/history13.htm>
- Archieven Wereldkinderen. 25 individuele dossiers uit 1986-1996.
- Astley, S. J., & Clarren, S. K. (2000). Diagnosing the full spectrum of fetal alcohol-exposed individuals: introducing the 4-digit diagnostic code. *Alcohol and alcoholism*, 35(4), 400-410.
- Bielinska-Kwapisz, A., & Mielecka-Kubien, Z. (2011). Alcohol consumption and its adverse effects in Poland in years 1950–2005. *Economics Research International*, 2011.
- Chrypsi ski, V. C. (1973). Political Change Under Gierek. *Canadian Slavonic Papers*, 15(1-2), 36-51.
- Countrystudies.us. (2019). *Poland - The Polish Catholic Church and the People*. Geraadpleegd op 18 februari 2019, van <http://countrystudies.us/poland/40.htm>
- Countrystudies.us. (2019). *Poland - The Polish Catholic Church and the People*. [online]
Geraadpleegd op 18 februari 2019, van <http://countrystudies.us/poland/40.htm>
- Davies, N. (2005). *God's Playground A History of Poland: Volume II: 1795 to the Present* (Vol. 2). Oxford University Press. (p.470-472)
- Duch, D. (2000). Abortion and values: The research report. In W. Nowicka (Ed.) *The anti-abortion law in Poland: The functioning, social effects, attitudes and behaviors*. Warsaw: The Federation for Women and Family Planning.
- Geadopteerd.info. (2019). Geraadpleegd op 21 april 2019, van <https://www.geadopteerd.info/>
- Giustino, C. (2019). *Everyday Life in Eastern Europe | Making the History of 1989*. [online] Chnm.gmu.edu. Geraadpleegd op 19 februari 2019, van <http://chnm.gmu.edu/1989/exhibits/everyday-life/introduction>
- Hague Conference on Private International Law (1980). *Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction*. Geraadpleegd op 19 februari 2019, van <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=24>
- Heinen, J., & Portet, S. (2009). Religion, Politics and Gender Equality in Poland. *UNRISD (United Nations Research Institute for Social Development) and Heinrich Böll Stiftung: Final Research Report (39 pp.)*.

- Heinen, J., & Wator, M. (2006). Child Care in Poland before, during, and after the Transition: Still a Women's Business. *Social Politics*, 13(2), 189-216.
- Hruby, S. (1983). *The Church in Poland and its Political Influence*. 1st ed. New York: Journal of International Affairs, pp.317-328.
- Joche, J. (2015). *The political role of the Catholic Church in Poland under martial law, 1981-1983* (Doctoral dissertation)
- Kindentoeekomst.nl. (2019). *Polen – Stichting Kind en Toekomst*. Geraadpleegd op 4 april 2019, van <https://kindentoeekomst.nl/adoptie/informatie-per-land/polen/>
- Knuiman, S., Rijk, C. H., Hoksbergen, R. A., & van Baar, A. L. (2015). Children without parental care in Poland: Foster care, institutionalization and adoption. *International Social Work*, 58(1), 142-152.
- Korbonski, A. (1999). East Central Europe on the eve of the changeover: the case of Poland. *Communist and Post-Communist Studies*, 32(2), 139-153.
- Krzymieniecki, M. (2017, December 26). December 1970: When Polish workers' revolt threatened Stalinist rule. *Marxist*. Geraadpleegd op 5 februari 2019, van <https://www.marxist.com/december-1970-the-stalinist-massacre-of-polish-workers.htm>
- Lechmann, A. (2017). *Adopcje zagraniczne. Co si stanie z dzie mi, których nie chc Polacy?* wyborcza.pl. Geraadpleegd op 1 april 2019, van <http://wyborcza.pl/duzyformat/7,127290,21384936,adopcje-zagraniczne-co-sie-stanie-z-dziecmi-ktorych-nie.html?disableRedirects=true>
- Małgorzata Ciczowska-Giedziun & Magdalena Zmysłowska (2018) The Family and Child Welfare System in Poland: Family Assistantship as a New Solution in Social Work with Families, *Child Care in Practice*, 24:1, 29-42, DOI: 10.1080/13575279.2016.1264367
- Mazierska, E. (2009). Polish martial law of 1981 in Polish post-communist films: Between romanticism and post-modernism. *Communist and Post-Communist Studies*, 42(2), 289-304.
- Moskalewicz, J. (1993). Lessons to be learnt from Poland's attempt at moderating its consumption of alcohol. - *Addiction*, 88, 135S-142S.
- Moyersoan, J., & Bernacci, E. (2006). Report on National and Intercountry Adoptions. *European Network of National Observatories on Childhood*.
- Murthi, M. (2019). *Has EU Membership Benefitted New Entrants?*. [online] Future Development. Geraadpleegd op 25 maart 2019, van <http://blogs.worldbank.org/futuredevelopment/has-eu-membership-benefitted-new-entrants>
- News.bbc.co.uk. (2019). *BBC ON THIS DAY | 13 | 1981: Military crackdown on Polish people*. Geraadpleegd op 7 februari 2019, van http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/december/13/newsid_2558000/2558955.stm
- Nowodworska-De Laat, G. (2019, 26 februari). Persoonlijk interview.
- Nowak-Fabrykowski, K. (2004). The Care and Education of Orphaned Polish Children a Success Story. *Childhood Education*, 80(6), 300-303.

- Nowicka, W. (2007). the Struggle for Abortion rights in Poland. *SexPolitics*, 167.
- Nuti, D. M. (1981). The Polish crisis: economic factors and constraints. *Socialist Register*, 18(18).
- Polish Food Riots. (1976, August). *Fifth Estate Magazine*, (275). Geraadpleegd op 5 februari 2019, van <https://www.fifthestate.org/archive/275-august-1976/polish-food-riots/>
- Porter, B. (2019). *Catholic Church in Poland | Making the History of 1989*. Chnm.gmu.edu. Geraadpleegd op 18 februari 2019, van <http://chnm.gmu.edu/1989/exhibits/roman-catholic-church/introduction>
- Remembering Poland's Black Thursday. (2015, December 17). *Radio Poland*. Geraadpleegd op 5 februari 2019, van <http://thenews.pl/1/6/Artykul/233338,Remembering-Polands-Black-Thursday>
- Riley, E. P., & McGee, C. L. (2005). Fetal alcohol spectrum disorders: an overview with emphasis on changes in brain and behavior. *Experimental biology and medicine*, 230(6), 357-365.
- Sierankiewicz, E. (2007). Adopcja jako optymalna forma kopensowania sieroctwa społecznego [Adoption as an Optimal Form of Compensation for Social Orphanhood]. *Opieka i wychowanie dzieci sierocych w Polsce*. Cracow: *Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne*.
- Skrzypczyk, W. (2003). Przemoc emocjonalna wobec dzieci w rodzinach z problemem alkoholowym [Emotional maltreatment of children in families with alcohol problems]. *Dziecko krzywdzone*. Teoria. Badania. Praktyka, 4(4), 93–102. Geraadpleegd op <http://dzieckokrzywdzone.fdn.pl>
- Suri, J. (2009). *Power and protest: global revolution and the rise of détente*. Harvard University Press. (p.248)
- Stichting Adoptievoorzieningen. (2019). *Verenigingen voor geadopteerden - Stichting Adoptievoorzieningen*. Geraadpleegd op 21 april 2019, van <https://adoptie.nl/adoptie/organisaties-en-links/verenigingen-voor-geadopteerden/> [Accessed 21 Apr. 2019].
- Telewizja, S. (2018). *35th anniversary of martial law lifting in Poland*. [online] Polandin.com. Geraadpleegd op 11 februari 2019, van <https://polandin.com/38182103/35th-anniversary-of-martial-law-lifting-in-poland>
- Tieszen, B. (2007). Matka Polka (Mother Poland) and the Cult of the Virgin Mary: Linguistic Analysis of the Social Roles and Expectations of Polish Women. In *Language and Religious Identity* (pp. 220-228). Palgrave Macmillan, London.
- Traynor, I. (2019). *Polish round table talks - archive, 1989*. The Guardian. Geraadpleegd op 20 maart 2019, van <https://www.theguardian.com/world/from-the-archive-blog/2019/feb/06/polish-round-table-talks-1989>
- Treur, B (2019, 19 februari). Persoonlijk interview.
- Wierzejska, R., Jarosz, M., Sawicki, W., Stelmachów, J., & Siuba, M. (2011). Antyzdrowotne zachowania kobiet ci arnych. Tyto , alkohol, kofeina (Risky health attitudes of pregnant women. Smoking, alcohol, caffeine). *Wzrost człowieka i metabolizm*, XXXVIII(2), 84–98
- Williams, Z. (2019). *End of communism hasn't helped Polish women – but there is no nostalgia*. [online] The Guardian. Geraadpleegd op 25 februari, van <https://www.theguardian.com/world/2011/apr/08/polish-women-communism-better-equality>

Worldometers.info. (2019). *Poland Population (2019) - Worldometers*. Geraadpleegd op 13 februari, van <http://www.worldometers.info/world-population/poland-population/>

Youth Policies in Poland 2017. (2017). *Youth Wiki National Description*. Geraadpleegd op 13 februari, van <https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/sites/youthwiki/files/gdlpoland.pdf>